

Ομιλία του Γεωργίου. Αγγελοπούλου, Γυμνασιάρχη του Γυμνασίου Καλαβρύτων. Εκφωνήθηκε στον Καθεδρικό Ναό της Μαρτυρικής πόλης των Καλαβρύτων στις 13-12-1965.

Σε ευλαβικό μνημόσυνο συνερχόμεθα και πάλιν εφέτος στη μαρτυρική αυτή πόλη των Καλαβρύτων. Και θα συνέρχεται «εσαεί» και των Καλαβρύτων η ευλαβής Κοινωνία, αλλά και της επισήμου Πολιτείας η ηγεσία. Εκείνη μεν για ν' αφήσει ένα δάκρυ να σταλάξει από του πόνου το βάσταγμα το βαρύ, αυτή δε για να υπογραμμίσει με την επίσημη παρουσία του Έθνους την αναγνώριση για το ύψος της Θυσίας.

Θρηλικά και Μαρτυρικά Καλάβρυτα! που το δίκαιο της Ιστορίας κοντύλι έχει χαράξει το όνομά σας σε δυο ανεξίτηλες ημερομηνίες, πρωτοπορίες στους αγώνες της Ελευθερίας η μία, θλιβερό προνόμιο Πρωτοπορίας στη θυσία η άλλη. Λαμπάδες είναι κι οι δύο, που φωτίζουν και δείχνουν του Έθνους τα πεπρωμένα, λαμπάδα Αναστάσεως η μια, ευλαβικό καντήλι στους τάφους των η άλλη. Μα και οι δύο παίρνουν το φως από την ίδια την αστείρευτη της Ελευθερίας πηγή. Σ' αυτής το βωμό χάρισαν την ύστερη πνοή οι αγνές ψυχές των υπερχιλίων μαρτύρων της 13ης Δεκεμβρίου 1943. Ιερά του μνημοσύνου των απαίτησις η αναδρομή στα γεγονότα, αλλά και ο σεβασμός του πόνου των απογόνων Ιερός. Στη διπλή μας προσπάθεια ας φανούν επιεικείς. Αλλ' οφείλω να ομολογήσω ότι ούτε τα πτωχά μέσα του πεζού λόγου, ούτε οι λυρισμοί των κορδαλλών θα ήσαν επαρκείς δια το εγκώμιόν των. Μόνον τα φτερά των αετών της ποιήσεως θα μπορούσαν να υψώσουν έως τα άστρα τον Ύμνον της θυσίας των.

Ελλάδα του 1941-44. Στης Αθήνας την κορώνα, την Ακρόπολη, δεν κυματίζει η γαλανόλευκη. Η πείνα και το βόλι στρώνουν τους δρόμους με κουφάρια.

Τριπλή σκλαβιά απλώνεται στην Πατρίδα της Ελευθερίας. Μα αυτή δεν αποτελεί κατάστασι δια τον Έλληνα, που να δύναται η φύση του να προσαρμοσθή. Αποτελεί μια σκηνή φυγαλέα, που γρήγορα θα πέσει η αυλαία της.

Αποτελεί μια αντινομία, που την μαρτυρούν τόσο παιάνες που ήχησαν και τόσα ολοκαυτώματα που υψώθησαν. Δεν ήτο λοιπόν δυνατόν ο Έλληνας να αρνηθεί την φύσιν του και όταν ήκουσε το προσκλητήριο, έσπευσε να δώσει το παρόν. Το έδωσε χωρίς να ρωτήσει, χωρίς να στοχασθεί ποιος τον καλεί. Το ένοιωθε σαν απόμακρο αντίλαλο του Σαλαμινίου παιάνος. Το ένοιωθε σαν απαλό χάδι της αύρας, που το 'στελνε η φυγαδευμένη γαλανόλευκη. Και το έκαμε πίστη του. Καθολικό ήταν το αίσθημα της αντίστασης. Καθολική και η συμμετοχή. Δεν ημπορούσε σ' αυτό να υστερήσουν τα Καλάβρυτα. Θα ήταν προδοσία στο παρελθόν, λιποψυχία στο παρόν, απογοήτευση για το μέλλον.

Οκτώβριος 1943. Μια συμπλοκή στην Κερπινή με δυσάρεστα για τον κατακτητή αποτελέσματα δίνει την αφορμή. Γυρίζει αποφασισμένος να εκδικηθεί το τραυματισμένο γόητρό του και αφού δεν εύρισκε τους αντάρτες, ξέσπασε στους αμάχους. Οι γερμανοί, δεν αγνοούσαν, ότι τα Καλάβρυτα ήταν η

θρυαλλίδα του 1821. Ήξερε καλά την ιστορία μας ο Ελληνολάτρης αυτός λαός. Και τα μαρτυρικά Καλάβρυτα πληρώνουν ακριβά το τίμημα της ασύγκριτης αίγλης των στον κύκλο της Νεοελληνικής Ιστορίας.

Ξημέρωνε η 13η Δεκεμβρίου. Ημέρα Δευτέρα ήταν κι εκείνη. Ημέρα που θα χαραχθεί στο βιβλίο της αιωνιότητας. Είναι μια από τις τραγικότερες της νεώτερης σκλαβιάς-Μια βαριά ομίχλη σκέπαζε το μαρτυρικό τόπο. Βαριά σαν την ψυχή των άμοιρων κατοίκων της, που είχαν κοιμηθεί μ' ένα εφιαλτικό ύπνο από τα προμηνύματα της αγωνίας. Γιατί είχαν προηγηθή σφαγές και πυρπολήσεις στα περικόρα.

Στο μουντό εκείνο πρωινό αντήχησαν τα σήμαντρα της Εκκλησιάς. Μα η φωνή τους δεν ήταν η γνώριμη γλυκιά φωνή, που τους καλούσε στην προσευχή. Δεν ήσαν άγγελοι κατεβασμένοι από τον Ουρανό εκείνοι που έσειαν τα σήμαντρα. Δαίμονες τα έκρουαν ανεβασμένοι από την κόλαση. Και γίνονται οι φάλαγγες δύο. Η μια γέροντες, γυναίκες και παιδιά τραβάει κατά το Σχολειό. Η άλλη άντρες γεροί, τραβάει κατά το Κάστρο. Στρέφουν τα βλέμματα θολά προς το Σχολειό, αγκαλιάζουν μ' αυτά, ό,τι προσφιλές είχαν εκεί και δίνουν τον ύστερο με τα μάτια αποχαιρετισμό και προχωρούν. Προχωρούν τονωμένοι από την ύστερη αυτή ματιά.

Για πού προχωρούν; Κανείς δεν ήξερε. Ίσως το μάντευαν. Για το χρέος, για εκεί που πάντα βαδίζεις, πανάρχαιε σκυταλοδρόμε της Θυσίας.

Λίγο πιο πάνω από το Νεκροταφείο είναι μια τοποθεσία αμφιθεατρική. Τόπος πλασμένος από τον Ουράνιο σκηνοθέτη για να παίζονται οι μεγάλες τραγωδίες. Και παίχτηκε εκεί εις τον «**Κρανίου Τόπον**» το δράμα με τη φάλαγγα του θανάτου, των υπερχιλίων Καλαβρυτινών.

Ανάμεσά τους ό,τι πιο καλό είχε να επιδείξει ο τόπος. Εκεί οι σεμνοί του Υψίστου Λειτουργοί, εκεί της Πολιτείας οι ταγοί, εκεί τα σφριγηλά νιάτα και οι μεστωμένοι άντρες. Πού και πού διέκρινες και αμούστακα παιδιά που δεν θέλησαν να χωρίσουν από τους πατεράδες των. Καημένα παιδιά, θα τους συντροφεύατε στην αιωνιότητα αγκαλιαστά.

Από την τοποθεσία εκείνη έριχναν τα βλέμματα κι αγνάντευαν την πόλη τους. Έβλεπαν ό,τι νοσταλγικό τους έφερναν οι παιδικές αναμνήσεις και ό,τι δημιούργησε ο μόχθος των. Από εκεί επρόκειτο να αντικρύσουν σε λίγο τις πύρινες γλώσσες της φωτιάς να ξεσχίζουν τον Ουρανό. Το θέαμα τους συνέτριψε, τους κέρωσε, αλλά δεν λύγισαν οι γενναίοι. Τη στιγμή εκείνη νόμισαν κατάλληλη οι απαίσιοι δολοφόνοι για να τους ατιμάσουν και τους ζήτησαν να ζητωκραυγάσουν τον Χίτλερ. Μα δεν λέρωσαν τα χείλη τους μ' αυτό το όνομα. Μόνον το μάτι αγρίεψε κι έσφιξαν τα δόντια. Κι όσο περνούσε η ώρα τόσο και η αγωνία μεγάλωνε. Τα μάτια απελπισμένα στρέφονταν ολόγυρα στον ορίζοντα. Τι ν' αποζητούσαν άραγε; Μήπως το γέρο Ασημάκη Ζαϊμη με τη φρόνηση; Μήπως το γοργοπόδαρο Θανάση Πετιμεζά με την παλληκαριά; Μα δεν φαίνονταν. Μάταια ήλπισαν. Κι ύστερα η φωτοβολίδα και η προσταγή πυρ... από το στόμα ενός κτήνους παραδωμένου στην ιστορία με το όνομα Τέννερ. Ύψιστε Θεέ, πώς μπόρεσες κι έπλασες ένα τέτοιο καννίβαλο; Βρήκε όμως την ύστατη

εκείνη στιγμή την πληρωμή από το άγιο στόμα ενός καθηγητού, του καθηγητού Αθανασιάδη, που τον έφτυσε κατά πρόσωπο, δίνοντάς του έτσι ως αμοιβή το στίγμα της καταδίκης. Και δεν ήταν ο μόνος. Εκεί τότε ακούστηκε μυριόστομη η γνώριμη εκείνη επιφώνηση. Αυτή που συντροφεύει τον Έλληνα στην ύστερη πνοή και δίνει το νόημα της θυσίας. Και ήσαν τόσο περήφανοι την τραγική εκείνη ώρα του θανάτου που κανένας δεν θα μπορέσει ν' αμφισβητήσει τον ηρωισμό. Έγιναν άλλοι άνθρωποι. Έγιναν Διάκοι, Σαμουήλ, έγιναν Ήρωες, δαίμονες, Θεοί.

Σεμνόν Εκκλησίασμα. Ευλαβείς προσκυνηταί της μνήμης των. **«Στώμεν ορθοί»**. Και όταν σε λίγο θα βαδίσουμε στον τόπο του Μαρτυρίου των, ας σκορπίσουμε δάφνες εις του τάφου των την πλάκα και ας αποθέσουμε ένα φίλημα, το φίλημα του Ήρωα. Οι Ήρωες έπεσαν, έμειναν όμως στο μακάβριο εκείνο τόπο τελευταία και γύριζαν δαιμονισμένα ανάμεσα στα πτώματα δύο δεκαπεντάχρονα παιδιά φωνάζοντας, **«εμάς γιατί μας σκοτώνετε ; τι φταιίξαμε ; θέλουμε να ζήσουμε»**. Και την ιερή εκείνη κραυγή δεν την άκουσε ο ανθρωπισμός των μορφωμένων λαών Θα είναι η Εριννύς, που θα τους καταδιώκει και πέραν του τάφου, εις την αιωνιότητα.

Αθάνατε Μένανδρε που αναφωνείς **«Ὡς χαρίεν ἔστ' ἄνθρωπος, ὅταν ἄνθρωπος ᾗ»**. Η έλλειψις του ανθρωπισμού εκείνου είναι από τα κρίματα που δεν μπορεί κανείς να τα πιστέψει, να τα συλλογισθεί, να τα μνημονεύσει.

Και ο επίλογος. Θα ήταν δύο η ώρα, όταν η πρώτη γυναίκα έφθασε στον τόπο του μαρτυρίου και τότε **«φωνή έν Ραμὰ ήκούσθη κλαυθμός και ὀδυρμός πολὺς· Ραχήλ κλαίουσα τὰ τέκνα αὐτῆς...»**. Βγαίνει κατά τη Ράχη. **«Σέρνει λαλιά, τρόμου λαλιά, τρανή κατά το κάστρο» «Γυναίκες κουρούνες, πάνε οι άνδρες μας, τους σκότωσαν στο χωράφι του Καππή»**. Και στο άκουσμα οδεύουν ξεμαλλιασμένες, αλλόφρονες στο λόφο του Γολγοθά και μαζεύονται, μαζεύονται και αρχίζει ο θρήνος και αρχίζει το μοιρολόγι. Και γίνεται ο τραγικός χορός. Ποιος Αισχύλος, ποιος Ευριπίδης και Σοφοκλής, ποιος Σαίξπηρ και Γκαίτε ακόμη, φαντάστηκε τέτοιο τραγικό χορό στις τραγωδίες του ;

Η πραγματικότητα εδώ ξεπερνάει τον οίστρο της ποιητικής φαντασίας. Και αρχίζει το δράμα της ταφής. Δράμα που δεν λέγεται, δεν περιγράφεται.

Ας μου επιτραπεί να κλείσω την αυλαία της τραγικής σκηνης από σεβασμό στον πόνο εκείνων που απομεινάρια αυτής της συμφοράς, έχουν και θα έχουν τη σκληρή μοίρα της θύμησης κάθε τέτοια μέρα.

Μα είναι και του δικού μας χρέους οφειλή αλλά και της Ιστορίας προσταγή, γιατί η θυσία των υπήρξε προσφορά, που χρειάζεται δημοσίαν αναγνώρισιν. Η αμερόληπτη ιστορία είναι υποχρεωμένη να δώσει ηθικόν ανάστημα στην ημέρα αλλά και στην πόλη αυτή. Και θα το δώσει αν θα καθαγιασθεί η πόλις των Καλαβρύτων, όπως και το Μεσολόγγι, με την επωνυμίαν της Ιεράς Πόλεως. Τέτοιες αναλαμπές στην Ιστορία μας, τέτοια ξαφνιάσματα της Ελληνικής ψυχής, θέλουν τα μέτρα εκείνα που μετρούν τα Ιστορικά θαύματα.

Μαρτυρικά Καλάβρυτα! Ήσαστε άλλοτε ένας σταθμός Ιστορικός. Γινίκατε και νέος πολύλαμπρος της λευτεριάς βωμός και στήσατε εκεί ψηλά το θεόρατο της Θυσίας το Σταυρό, στο νέο Γολγοθά σας. Ας έχετε βάλαμο παρηγοριάς, την

περιφάνειά σας. Εκεί έχει χαραχθή ένα επίγραμμα. Είναι για σας μνημόσυνο και τραγουδιού ρυθμός και θα ακτινοβολεί εις τους αιώνας «εις μνήμην αΐδιον των αγώνων της ελευθερίας» όπως γράφει.

Και επάνω του, ας είσθε βέβαιοι γενναίοι ήρωες, θύματα της 13ης Δεκεμβρίου 1943, θα φτερουγίζει του Έθνους η Ευγνωμοσύνη. Και ταπεινοί προσκυνηταί έρχονται κάθε χρόνο οι Πανέλληνες να αποθέτουν ως φόρο τιμής ένα δάκρυ θερμό, και η Δόξα του Σολωμού θα αφήνει τα Ψαρά, θάρχεται και θα περπατάη στου Καπή την ολόμαυρη ράχη και θα είσθε αθάνατοι νεκροί, το ανεξάντλητο απόθεμα από το οποίον θα αντλεί παραδείγματα η Πατρίς, ατενίζοντας προς το μέλλον.

Αιωνία σας η Μνήμη